

Poczet członków Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1872–2000, pod redakcją Rity Majkowskiej, Polska Akademia Umiejętności – Archiwum Nauki PAN i PAU, Kraków 2006, ss. 230, 2 nlb., il., + dodatek ze streszczeniem w jęz. ang., 18 nlb.

Opracowanie i opublikowanie pełnego wykazu członków Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności od początku jej istnienia, czyli od roku 1872 do czasów współczesnych, jest monumentalną pozycją wydawniczą, której wartości dla rozwoju nauki i postrzegania jej w perspektywie historycznej nie da się przecenić. Zespół członków Akademii stanowi reprezentatywną wizytówką nauki polskiej na przestrzeni ponad 120 lat oraz świadectwo jej współpracy z nauką europejską i światową. Cezura początkowa przypada na czas przekształcenia Krakowskiego Towarzystwa Naukowego w Akademię Umiejętności, a docelowa na koniec wieku XX, przekraczając go w niektórych aspektach (uwzględniono członków czynnych wybranych na okres 2001–2005).

Celem pracy było: 1. zweryfikowanie i uzupełnienie istniejącego wykazu członków za lata 1872–1952, opracowanego przez Elżbietę Nieciową i opublikowanego w 1973 roku z okazji 100. rocznicy powstania Akademii Umiejętności; 2. uwzględnienie po raz pierwszy w historiografii etapu późniejszego, czyli okresu zawieszenia działalności PAU i prób jej reaktywowania (1953–1989); 3. objęcie zakresem badawczym czasu po wznowieniu działalności Polskiej Akademii Umiejętności, czyli po roku 1989, by ostatecznie przedstawić kompletny, adekwatny do zmieniających się warunków historycznych poczet członków AU i PAU od początku jej istnienia po współczesność.

Redaktor dr Rita Majkowska, dyrektor Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, oraz kierowany przez nią zespół pracowników tegoż Archiwum w składzie: Ewa Dziurzyńska, Małgorzata Mrówka, Marta Tylka (opracowania za lata 1872–1989), Tomasz Skrzyński (opracowanie za lata 1989–2000) poddali analizie hermeneutycznej akta Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności, przechowywane w Archiwum Nauki PAN i PAU (protokoły z posiedzeń Walnych Zgromadzeń Zarządu oraz Wydziałów, akta członków, akta ogólne, korespondencja sekretarza generalnego, korespondencja Wydziałów) oraz dokumentację pracy PAU za lata 1989–2000,

tak tę, którą przekazano już do Archiwum, jak i bieżącą przechowywaną jeszcze w Kancelarii Akademii. W przypadku niekompletności uzyskanych danych posiłkowano się innymi uzupełniającymi, dotyczącymi członkostwa źródłami z Archiwum Nauki PAN i PAU, jak również materiałami z Działu Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej, a także odpowiednimi źródłami drukowanymi.

Zastosowano nowoczesny klucz koncepcyjno-metodologiczny w badaniach i w ukazywaniu członkostwa na tle struktur Akademii. Przygotowując do druku pracę, Redaktor konsultowała się z wybitnymi historykami nauki i naukowcami związanymi ze środowiskiem PAU-PAN, m.in. z Prezesem PAU prof. A. Białasem, Sekretarzem Generalnym PAU prof. J. Wyrozumskim, z profesorami J. Dybcem, A. Śródką.

Praca składa się z ośmiu nienumerowanych części. Pierwsza zatytułowana „Omówienia” zawiera przedmowę Prezesa PAU prof. Andrzeja Białasa oraz słowo wstępne Redaktora dr Rity Majkowskiej. Prezes PAU wyraził uznanie Redaktorowi oraz całemu Zespołowi współpracującemu za podjęcie i zrealizowanie tak fundamentalnego dzieła, jednocześnie zapowiedział, że będzie ono kontynuowane w przyszłości w cyklach pięcioletnich. Redaktor zarysowała we wstępie periodyzację całokształtu dziejów Akademii, uwzględniając również okres nazwany przez nią „uśpieniem”, a przez prof. Stanisława Grodzkiego „zawieszeniem i osłabieniem działalności” (1952–1989), oraz reaktywację Polskiej Akademii Umiejętności w 1989 roku i jej historię współczesną. Na tle tej zwięzłej syntezy historycznej wyjaśniła kształtowanie się normatywów Akademii, zwłaszcza tych, które regulowały procedurę wyboru członków, decydowały o formowaniu się składu osobowego, rozwoju struktur organizacyjnych i systemu jej władz.

Wykaz członków Akademii Umiejętności oraz jej instytucjonalnej kontynuacji w okresie późniejszym pod uzupełnioną nazwą Polskiej Akademii Umiejętności znajduje się w kolejnych częściach, w drugiej: „Członkowie honorowi”, trzeciej: „Członkowie krajowi” i czwartej: „Członkowie zagraniczni”. Wśród członków honorowych figuruje Jan Paweł II (1920–2005) i Jan Nowak Jeziorański (1913–2005).

Wykaz ogółu członków, tak w grupie krajowych, jak i zagranicznych, bez względu na to, na który okres przypadła ich przynależność, został uporządkowany alfabetycznie. Dane wpisano w czterech kolumnach, z których pierwsza, zawierająca nazwisko, imię, datę urodzenia, w przypadku nieżyjących również datę śmierci, nie jest oznakowana numerycznie.

W następnych, ponumerowanych kolumnach części trzeciej i czwartej uwzględniono następujące dane: 1. reprezentowane przez członków dyscypliny naukowej (do trzech) oraz uczelnie, z jakimi dana osoba była stale przynajmniej przez kilka lat związana (gdy zachodziła potrzeba, np. w przypadku osób niehabilitowanych, uwzględniano również inne podstawy identyfikacji naukowej); 2. nazwa Wydziału, w skład którego dana osoba wchodziła, rodzaj członkostwa (korespondent, czynny, przybrany, nadzwyczajny, „zakrajowy”), daty dotyczące przyznania członkostwa (w niektórych przypadkach brak dat, co oznacza, że nie udało się ich odnaleźć); 3. funkcje pełnione w AU-PAU. Kategoria danych w tejże ostatniej rubryce (także w części piątej) jest nie zawsze jednorodna, co wynikało ze specyficznych okolicz-

ności historycznych w różnych okresach i ze zmieniających się niuansów statutowych. Rubryka ta w odniesieniu do członków zagranicznych nie występuje w ogóle. Kryteria zapisów w sytuacjach wątpliwych zostały wyjaśnione we wstępie oraz w przypisach. Na jednej stronie niniejszej prezentacji pocztu mieści się od sześciu do jedenastu nazwisk. Stan liczebny członków krajowych w ciągu całego analizowanego okresu przekraczał 1000 osób, a zagranicznych było ponad 500.

W części piątej „Zarząd” wymienieni zostali w porządku chronologicznym prezesi i wiceprezesi Akademii, sekretarze generalni, delegaci Walnego Zgromadzenia do Zarządu, delegaci PAU ze Lwowa (1920–1945), Poznania (1947–1968) i Warszawy (1920–1957).

Część szóstą zawiera zgodnie z tytułem „Wizerunki prezesów i sekretarzy generalnych”, które są reprodukcjami obrazów znanych malarzy i rysowników lub fotografii portretowych.

Siódmy przedział zagadnieniowy „Władze wydziałów” dotyczy składu osobowego władz poszczególnych wydziałów: I. Filologicznego; II. Historyczno-Filozoficznego; III. Matematyczno-Przyrodniczego, po roku 1990 Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego; IV. Przyrodniczego; V. Lekarskiego; VI. Twórczości Artystycznej. Prezentacje wizerunków oraz spisy przedstawicieli władz wydziałowych zostały również uporządkowane chronologicznie.

Uzupełnienie całości, warunkujące funkcjonalność naukową dzieła, stanowi oczywisty w tego typu pracach indeks osobowy.

Elegancka szata graficzna i duży format (4°) współtworzą albumową wytworność edycji, co jest zasługą prof. Władysława Pluty, znanego w Polsce i za granicą plakacisty oraz grafika książkowego. Forma typograficzna wydawnictwa nosi symptomy szacunku dla tradycji jak i artystycznej nowoczesności. Książka wydrukowana została w prywatnym przedsiębiorstwie „Skleniarz” w Krakowie, w nakładzie 750 egzemplarzy, który wydaje się dosyć szczupły, gdyż pozycją zainteresowane są nie tylko biblioteki naukowe Krakowa, lecz również innych ośrodków akademickich w Polsce i za granicą.

Opublikowanie *Pocztu członków Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności* doceniają współczesne środowiska naukowe jako pomoc badawczą, ale i jako swoisty pomnik ku czci tych, którym *Poczet* został poświęcony. Jak głosi staropolska maksyma: „mądrzy nie umierają [...]. A po śmierci prawie żywią, Ludzi rządząc nauką swą” (Biernat z Lublina).

Poczet jest cennym opracowaniem, a także formą wydawnictwa personalno-statystyczno-sprawozdawczego o charakterze źródłowym, opartego głównie na materiałach wytworzonych przez tę instytucję, której składu osobowego dotyczy, opracowanego przez kadrę naukową Archiwum tejże instytucji. Życzymy Pani Redaktor, Zespołowi współpracowników, Polskiej Akademii Umiejętności, a przede wszystkim potencjalnym czytelnikom, żeby dzieło to miało przewidywaną, ciągłą kontynuację i jako takie jak najdłużej służyło nauce i kulturze w przyszłości.

Henryka Kramarz